

DOI:10.26104/NNTIK.2023.11.25.056

Рысманов Т.О.

**ФРИДЕРИК ШОПЕНДИН ӨМҮРҮ ЖАНА ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫ
ПЕДАГОГИКАЛЫК ОКУУ КАТАРЫ**

Рысманов Т.О.

**ЖИЗНЬ И ТВОРЧЕСТВО ФРИДЕРИКА ШОПЕНА
КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УЧЕНИЕ**

T. Rysmanov

**THE LIFE AND WORK OF FRYDERYC CHOPIN
AS A PEDAGOGICAL DOCTRINE**

УДК: 7.035

Фридерик Шопен – француз элинин жана поляк элинин поляк жана француз тектүү композитору жана пианисти. Бой жетип чыгармачыл багытта эмгектенип баштаган жылдары Францияда жашап иштеген. Ал батыш европалык музыкалык романтизмдин алдыңкы өкүлдөрүнүн бири болуп саналат. Андан сырткары, музыкалык чыгармачылыктын тарыхында Польшанын улуттук композиторлор мектебинин негиздөөчүсү катары да улуу инсан экендиги белгилүү. Ал дүйнөлүк музыкага дүйнөсүндө олуттуу таасирин тийгизген бийик композициялык чыгармалардын ээси. Жашоо-турмуш жана тагдыр таасы, Шопенди өмүр жолун генийликтин мөөрү менен белгилеп, азыркы заманга дейре анын улуу композициялык эмгектеин ар бир музыка сүйүүчүлөрүнүн эсинде түбөлүктүү издери менен таанылып келүүдө. Улуу композитор Шопен, Наполеондун доорунда поляктардын жашоо-турмушунда тагдырдан жакшы жашоо болушун үмүт кылган мезгилдерде төрөлгөн. Ал ноябрдагы тарыхый көтөрүлүш мезгилдери Варшавада жашап жана чоңойгон. Бирок көтөрүлүш болгон күндөрү ал бөтөн жерде – Венада жана Германияда болгон. Акыраагы, поляк композитору ошол кездеги Европанын маданий борбору Парижде барып жана жашоо үчүн ошол жерге жайгашып калат. Бирок Париждеги жашоо болушунда Польшаны бир мүнөткө да унуткан жок. Шопендин Франциядагы жашоо болушу Виктор Янгдын "Жаш Шопен" ыры менен эң сонун берилген: - Француз асманы аны поляк жамгырындай ыйлатты.

Негизги сөздөр: Фридерик Шопен, педагог, композитор, педагогика, музыкалык чыгармачылык, тарых, чыгармалар.

Фридерик Шопен — польский и французский композитор и пианист французского и польского происхождения. Жил и работал во Франции в те годы, когда начал работать в творческом направлении. Один из ведущих представителей западноевропейского музыкального романтизма. Кроме того, он известен как великая личность в истории музыкального творчества как основатель Польской национальной композиторской школы. Он является обладателем качественных композиций, оказавших значительное влияние на мировую музыку. Жизнь и судьба отметили жизненный путь Шопена печатью гениальности, а его великое композиторское творчество осталось вечным следом в памяти каждого любителя музыки. Великий композитор Шопен родился в наполеоновскую эпоху, когда поляки надеялись на лучшую жизнь, чем судьба. Он жил и вырос

в Варшаве во время исторического Ноябрьского восстания. Но в дни восстания он был на чужбине — в Вене и Германии. Наконец, польский композитор отправился в Париж, тогдашний культурный центр Европы, и поселился там. Однако за время жизни в Париже он ни на минуту не забывал Польшу. Жизнь Шопена во Франции лучше всего отражена в песне Виктора Янга «Молодой Шопен»: - Французское небо заставило его плакать, как польский дождь.

Ключевые слова: Фридерик Шопен, педагог, композитор, педагогика, музыкальное творчество, история, произведения.

Fryderyc Chopin is a Polish and French composer and pianist of French and Polish origin. Lived and worked in France in those years when he began to work in a creative direction. One of the leading representatives of Western European musical romanticism. In addition, he is known as a great personality in the history of musical creativity as the founder of the Polish National School of Composers. He is the owner of high-quality compositions that have had a significant impact on world music. Life-life and fate marked Chopin's life path with the seal of genius, and his great composer's work remained an eternal trace in the memory of every music lover. The great composer Chopin was born in the Napoleonic era, when Poles hoped for a better life than fate. He lived and grew up in Warsaw during the historic November Uprising. But during the days of the uprising, he was in a foreign land - in Vienna and Germany. Finally, the Polish composer went to Paris, then the cultural center of Europe, and settled there. However, during his life in Paris, he did not forget Poland for a minute. Chopin's life in France is best captured in the Victor Young song "Young Chopin": French skies made him cry like Polish rain.

Key words: Fryderyk Chopin, teacher, composer, pedagogy, musical creativity, history, works.

Музыкалык педагогиканын өнүгүү тарыхы деп жалпы музыкалык билим берүү системасынын өнүгүү тарыхы жана балдарды тарбиялоо процесси аныкталат. Жогорудагы системанын негиздери байыркы доордо музыкалык ишмердүүлүктүн оозеки түрлөрү түрүндө пайда болгон. Системанын калыптанышынын бардык мезгилинде музыкалык билим төмөнкү эки ыкмага бөлүнгөн:

- биринчиси, анын негизин оозеки музыкалык салттар алган;

- экинчиси, жазма музыкалык салттардын негизинде калыптанган.

Негизинен оозеки музыкалык салттарга негизделген окутуу методикасы элдик салттардын түздөнтүз уландысы болуп саналат жана ырдоодон жана ага мүнөздүү жамааттык аткаруулардан, ошондой эле импровизациядан турат. Жазма музыкалык салттардын негизинде пайда болгон метод нота түшүнүгүнүн пайда болушунун жана жалпы эле аспаптык искусствонун өнүгүшүнүн натыйжасында калыптанган.

Заманбап музыкалык билим берүүнүн негизги изилдөө багыттары төмөнкү багыттар катары аныкталган:

- музыкалык билим берүү тармагында көркөм педагогиканын мүмкүнчүлүктөрүн аныктоо;
- мугалимдин инсанынын кесиптик сапаттарын изилдөө;
- педагог-музыканттын профессионалдык ишмердигинин маңызын, жетишкендиктерин, түрлөрүн жана спецификалык өзгөчөлүктөрүн изилдөө.
- Орус системасы музыкалык билим берүүнүн төмөнкү формаларын камтыйт:

- 1) жалпы музыкалык билим;
- 2) кошумча билим.

Музыкалык билим берүүчү программалардын ар бири окуучулардын искусство катары музыкага болгон сүйүүсүн жана чын жүрөктөн кызыгуусун калыптандыруу процессине көмөктөшөт, музыкалык угуу көрүнүштөрүн жана аткаруучулук, аналитикалык, ошондой эле угуучулукту камтыган практикалык музыкалык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө көмөктөшөт. Музыкалык педагогиканын алкагында педагогиканын жалпы же стандарттык принциптери окутуунун конкреттүү ыкмалары жана формалары менен бирге жашайт.

Музыкалык педагогиканын принциптери. Музыкалык педагогиканын негизги аспектилерин төмөнкү тизме менен жазууга болот:

- тарбиялоо жана билим берүү;
- билим берүүнүн илимий мүнөзү;
- системалуу окутуу;
- берилген билимдердин, көндүмдөрдүн жана көндүмдөрдүн күчү; таза жеке мамиле.

Музыкалык педагогиканын өзгөчөлүктөрү. Музыкалык педагогикада жүргүзүлүп жаткан изилдөөлөрдүн олуттуу бөлүгүнүн негизги темасы мугалим менен окуучунун өз ара аракеттенүү процессинин темасы болуп саналат. Ар бир мугалим музыканттын негизги максаты – ар бир бөлүмдү окутуунун жана тарбиялоонун максималдуу эффекттин жана варианттарын берүүчү ыкмаларды издөө.

Музыкалык билимди өткөрүп берүү үчүн жалпы билим берүүчү мектепте мурдатан бар болгон методдорду белгилүү шарттарга ылайыкташтыруу зарыл. Ошого карабастан, музыканын өзүн өздөштүрүү жана практикалык көндүмдөрдү жана көндүмдөрдү алуу

үчүн билим берүүнү уюштуруунун конкреттүү формаларына, ошондой эле музыкалык дисциплиналардын өзгөчө мазмунуна ылайык келе турган методдорго жана каражаттарга кам көрүү зарыл.

Музыкалык педагогика башка нерселер менен катар окуучулардын арасында чыгармачылык жана изденүү ишмердүүлүгүн активдештирүүнүн негизинде түзүлөт.

Бул жагдайдын негизги фактору катары мугалим баланын өз алдынча жаңы музыкалык сезимдерди издөөсүн уюштуруучу болуп саналган окутуунун аналитикалык ыкмасы деп атоого болот. Жогорудагы ыкма дем берүүчү таасирге ээ болуп, чыгармачылыкты өнүктүрөт. Окутуунун практикалык жана аналитикалык ыкмаларын айкалыштыруу мугалим-музыканттын алдында турган негизги милдет катары аныкталган. Бул максатка жетүү үчүн мугалимден өз предметин окутуунун методикасын гана эмес, педагогикалык техниканы да өздөштүрүү талап кылынат.

Бул макалада, Польша элинин улуу композитору Фридерик Шопендин жашоо жолунун болумушу жана чыгармачылык өмүрү аркылуу педагогикалык ой жүгүртүүнү туура көрдүм.

Польшанын эн улуу композитору 1810-жылдын 1-мартында (же 1810-жылдын 22-февралында) Желязова-Воля кыштагында туулган, 1849-жылдын 17-октябрында Парижде каза болгон.

Шопен өз элинин жана Европанын уулу болгон. Анын апасы Польшанын жакыр гентри Юстина Крыжановская, ал Желязова-Воля айылында Фридерик Скарбектин үйүндө жашаган, атасы француз Никола Шопен, Лотарингиядагы Маренвилл кыштагында туулган.

Николас Шопен Польшага 1787-жылы граф Михал Адам Пактын сепилинин башкаруучусу Адам Ян Вейдлхтин жубайы Франсуа Николь Вейдлх (кыз аты Шеллинг) менен келген. «Атасы он алты жашында Франциядан Польшага көчүп келгендей, Фридерик да жыйырма жашында мекенин таштап, Францияга кеткен. Ошентип, ата тарабындагы үй-бүлөнүн тарыхы толук чөйрөгө келди. Бул кыскача очеркте Шопендин инсандыгынын жана чыгармачылыгынын калыптанышына таасирин тийгизген тарыхый контекст жана турмуштук жагдайлар чагылдырылган» [1].

Николастын атасы Франсуа дөңгөлөк куруучу болгон, бирок ал Маренвиллдеги айыл башчысынын милдетин аткарган. Николаас Шопен таланттуу бала болгон. Гимназияны аяктагандан кийин, ал сепил менен, биринчи кезекте Weidlich менен болгон байланыштын аркасында, өз жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө жетишти. Варшавага көчүп барганда ал немистилин жакшы билген, каллиграфия, эсеп-кысап, поэзия, ошондой эле флейта жана скрипкада ышкыбоздук менен ойногон. Адегенде Николаас Варшавадагы тамеки заводунда иштеп, андан кийин Черневдеги Ева

Лончинскага тарбиячы болуп иштеп, анын балдарын, анын ичинде кызы Марияны, келечектеги атактуу Мария Валевсканы [император Наполеон Инин кожойкеси, анын апасы] тарбиялаган, мыйзамсыз уулу Александр Колонна-Валевский.

«1802-жылдан бери Николас Шопен Желязова-Воляда графиня Людвика Скарбек менен бирге кызмат кылган. Бул жерде ал болочок жубайы Юстина менен таанышкан - алар 1806-жылы Броховдогу чиркөөдөн баш кошушкан. Бир жылдан кийин Варшавада алардын кызы Людвика төрөлгөн. Фридерик 1810-жылы Желязова Волада туулган: үй-бүлөлүк салт боюнча жана Шопен өзү көрсөткөн дата боюнча 1833-жылы Париждеги Поляк адабият коомуна кирүү арызы боюнча композитор 1-мартта туулган; 23-апрелде жасалган Броховский чиркөөсүндө чөмүлтүлгөн жазууга ишенсеңиз, анда ал 22-февралда төрөлгөн. Болочок композитордун ата-энеси стржевдик Анна Скарбек жана Николас Шопендин шакирти Фридерик Скарбек (расмий түрдө Францишек Грембецки, анткени Скарбек ал кезде Парижде болчу)» [2].

Ошол эле жылдын күзүндө, үй-бүлө Варшавага көчүп барып, Николас Варшава лицейинде орун алган - адегенде мугалим, андан кийин профессор. Алгач үй-бүлө Саксон сарайынын оң канатында, Саксон паркы менен курчалган.

1811-жылы Фридериктин кичүү карындашы Изабела, 1813-жылы болгону он төрт жыл жашаган Эмилия төрөлгөн. Николас Шопен 1790-жылы Маренвиллдеги туугандарына акыркы катын жазган, бирок анын каттарынын бири да жооп алган эмес. Франциядагы дыйкандар менен байланыштар үзүлүп, Николас балдарына ал жөнүндө айткан эмес, айрыкча лицейде иштөө ага социалдык тепкичти көтөрүүгө мүмкүндүк берген.

1817-жылы лицей Казимировский сарайына көчүп, Шопендердин үй-бүлөсү оң канатта, 18-батирдин үчүнчү кабатында отурукташкан. Экинчи кабатта лицейдин ректору Самуил Линде, биринчи кабатында Казимир Бродзинский менен Юлиус Колберг жашачу. Фридерик Шопен профессор Колбергдин уулдары – Оскар (келечектеги этнограф), Энтони (келечектеги сүрөтчү) жана Вильгельм менен дос болуп, аларга каникул учурунда кат жазган. Балдар көбүнчө сарайдагы ботаникалык бакчада ойношчу. Атам жер ээлеринин үй-бүлөлөрүнүн балдары үчүн мектеп-интернатын кармаган, бул мектеп эң жакшы атка ээ болгон. Варшава лицейи Польша Королдугундагы эң мыкты лицейлердин бири деп эсептелген. 1823-жылы Фридерик төртүнчү класска кирген. Бейшемби күндөрү мугалимдер жана артисттер Николас Шопендикине чогулушту. 1827-жылы үй-бүлө Краковские четиндеги Красинский сарайына көчүп барган.

«Музыкадагы алгачкы кадамдар: бул, албетте, Шопендин үйүндөгү тынымсыз жаңырган музыка.

Фридериктин музыкалык таланты абдан эрте байкалган. Кичинекей кезинде энеси пианинодо ойногонду үйрөткөн. 1816-1822-жылдары Шопендин мугалими чех тектүү скрипкачы Войцех Зивный болгон. Жети жашында Фридерик «Полонез г-моллду» басып чыгарып, ак сөөктөрдүн үйлөрүндө – Раздивилл сарайында [бүгүнкү күндө Президенттик сарай], Бельведер сарайында Улуу Герцог Константин Павловичте, Чарторискиде, Сапиехада, Четвертинскийде, Прушаковдо, Заиончектерде, Көк сарайда Замойскиде, Потоцкийде, Мокроновскийде, Грабовскийде, Константова Китскаяда, Тересада, ошондой эле Клементина Гоффмановадагы (кызы Танская) соодагерлер клубунда (Палас Морштинов). 1818-жылы Шопен падышанын апасы Мария Федоровнага Варшавага барганда өзүнүн эки полонезин белек кылган. 1820-жылы италиялык ырчы Анжелика Каталани Шопендин оюнуна суктанып, ага арноо жазуусу бар алтын саат белек кылган.

Ошол эле жылы Шопендин атасы Аскердик мектепте француз тилинин профессору болгон (ага чейин 1812-жылдан артиллериялык жана инженердик окуу жайында француз тили жана адабиятынан сабак берген). 1823-жылдан Йозеф Элснер Фредерикке композиция боюнча кеңештерди берип, 1826-жылдан баштап аны башкы музыкалык мектепте окуткан. Чынында, Шопен пианинодо ойногонду өзү үйрөткөн.

«Ал бүтүрүү экзамендерин тапшырган жок, анткени анда дагы бир жыл лицейде окууга туура келмек эле. Ошондо, лицейди аяктагандан кийин эле экзаменсиз эле жогорку окуу жайга окууга уруксат берилген. Фридерик 1829-жылы окууну аяктаганда (анда 19 жашта болчу) министрликтин бүтүрүүчүлөрү жөнүндө отчетунда эң сонун жөндөмүн көрсөткөн, Элснер мындай деп жазган: "Шопен Фридерик – укмуштуудай талант, музыкалык гений" [3].

Шопендин балалыгы жана жаштыгы анын жашоосунун эң кубанычтуу жана бейкапар мезгили болгон.

Ал ата-энесинин, эже-карындаштарынын, өзгөчө камкор Людвиктин сүйүүсү менен чоңоюп, өзүнүн көптөгөн жөндөмдүүлүктөрүн өрчүткөн – ал мугалимдердин образын мыкты аткарган, эжеси Эмилия менен «Ката, же кыялданган айлакер» деген аталышта комедия койгон, ошондой эле пансионаттар үчүн балдардын адабий оюн-зоок коомун түздү. Ал ыр жазганды да жакшы көрчү. Фридериктин тентуштарынын арасында достору көп болчу, алар аны менен сыймыктанышчу жана ал мыкты мергенчи болгон күлкүлүү пранкттерди жакшы көрүшчү. Керемет бала жогорку коомдук салондорго суктанган.

Ыйык Анна чиркөөсүнүн жанындагы Кайрымдуулук коомунда өткөн музыкалык кечелерде Адалберт Жировец, Фердинанд Рис, Иоганн Непомук Хуммел, Джон Филдин фортепианолук концерттерин

аткарган. Студент кезинде ал Мазовецка менен Свиестокржицканын бурчундагы Бухгольцтун музыкалык устаканасына, Магнус менен Франсишек Ключковскийдин музыкалык дүкөндөрүнө жана Медова көчөсүндөгү Антони Бжезинанын музыкалык китептер дүкөнүнө бат-баттан барып, Венадан же Берлинден жиберилген жаңы ноталарды сынап көргөн.

Бжезина китеп дүкөнүнүн тушундагы Треттер сарайында 1826-1830-жылдары театр адамдары үчүн «Под Копцюшкием» кафеси, ал эми мезонинде – жаштар чогулган «Дзиурка» болгон. Жакын жерде дагы бир "Хоноратка", ал эми Краковдун четинде Теке көчөсү менен кесилишкен жерде "Пани Бжезинска" кафеси болгон. Бул жерде Шопен жаш жазуучулар, сынчылар жана музыканттар менен жолугушту.

1825-1826-жылдары жаш Шопен жума сайын Визитциялар чиркөөсүндө органда ойночу. Ал Ыйык Крест жана Ыйык Анна чиркөөлөрү менен тыгыз байланышта болгон жана евангелдик-Аугсбург чиркөөсүндө 1825-жылы падыша Александр I үчүн эолиме-лодикондо ойноп, андан бриллиант шакекти белекке алган. Консерватория Бернардин монастырынын имараттарында Ыйык Анна чиркөөсү менен падыша сарайынын ортосунда жайгашкан.

Анна жана падыша сарайы. Анда Башкы музыка мектебинде практикалык сабактар өтсө, Казимиров атындагы сарайда теориялык лекциялар окулган.

Шопен Польшанын борборунун бул жерлерине көбүнчө келип турган. Досу Титус Войцеховский менен ал көп жолу сүйүктүү маршруту боюнча: Новый Швят көчөсүнөн Сепил аянтына чейин басчу. Албетте, ал Красинский аянтындагы Улуттук театрда Карол Курпински койгон спектаклдерди – Моцарттын, Россини, Спонтининин, Бойльенин операларында болду.

«Вебердин 1826-жылдагы «Эркин мылтыкчы» (Шопендин айтымында, «укмуштуу романтика жана адаттан тыш тазаланган гармония» спектакли) кийин Берлиндеги спектакль менен салыштырууга мүмкүнчүлүк алган. Ал ошондой эле Польшанын бир нече опералары, атап айтканда, Курпинский жана Элснер менен таанышты. 1827-жылы Шопен Мария Шимановскаянын концертине катышып, таланттуу жаш пианисттер Йозеф Крогульский жана Антоний Концкиди угуп, 1828-жылы жазында атактуу Гуммельге суктанган, анын чыгармаларын өзү сүйгөн [4].»

Каникул учурунда Шопендин композитор катары калыптанышында эң маанилүү ролду ал элдик музыканы уккан досторунун үйлөрүнө жайкы саякаттарга арнаган. Ал туулуп-өскөн Скарбек байлыгына бардыбы? Шопендин Желязова Волага 1823-жылы жайында, 1825-жылы Рождество майрамында, 1826-жылы Жаңы жыл түнүндө (карындашы Людвика менен бирге), ошондой эле 1830-жылы жайында акыркы жо-

лу кетээр алдында болгондугу тууралуу бир нече маалыматтар бар. Польша. Ошол кезде аспапты көчөгө алып чыгып, Шопен ачык асман алдында ойночу дешет.

Фридерик 1824-жылы жайды Шафарнада мектепте окуган досу Доминик Дзевановскийдин ата-энесинин мүлкүндө өткөргөн. Ал жерден ал «Kurier Szafarski» деген күлкүлүү журналды редакциялай баштаган, ага фамилиясынын анаграммасы менен кол койгон, Пичон. Мүлктөгү ар кандай окуяларды, ушак-айындарды жазып, ыр чыгарган. Ошол жылы Шопен да Гулбина, Соколово, Трет. Ал еврейлердин хорун угуп, салттуу ырым-жырымдарды көрдү. 1824-жылы ал Элснер сунуштаган немис элдик ыры "Der Schweizerbub" темасына вариацияларды жазган.

Шопен кийинки жылы Шафарняга барды. Торунга да барды. 1826-жылы апасы менен бирге Калиш жана Вроцлав аркылуу Бад-Райнерц шаарына (азыркы Душники-Здруй) жетип, Эмилия менен Людвика Скарбек дарыланууга келишкен. Шопен ал жерде эки кайрымдуулук концертин берген. Кийинки жылы ал каникулун Плоцктун жанындагы Ковалевдеги граф Збоинскийдин мүлкүндө өткөрдү, ал жерден Гданьске (бул факты азырынча тастыктала элек), андан кийин Стржевдеги өкүл апасына барган. Мындан тышкары, ал Антонинге, ышкыбоз музыкант, виолончелист, ырчы жана композитор, атап айтканда, Гетенин «Фауст» чыгармасынын алгачкы музыкасынын автору Энтони Радзивиллдин мергенчилик сарайына барды. Ханзаада Шопендин талантына таазим кылды.

1828-жылы Шопен эс алуусун Санникиде, Прушактын үй-бүлөсүндө өткөргөн. Ал уулу Константин менен, эжелери кызы Олеся менен дос болгон. Фридерик Варшавадагы батиринде Марианна Прусакова тарткан поляк жана француз комедияларында көп ойночу.

Санникиде ал мазовиялык фольклор менен таанышып гана тим болбостон, анын карамагында кооз фортепиано бар, триодо иштеген, эки пианино үчүн C-dur тилиндеги Рондоду кайра иштеткен жана анын эсебинде Рондо а ла мазур болгон («Мазурка стилиндеги рондо»), полонездер, мазуркалар, эң негизгиси - «Фортепиано жана оркестр үчүн вариациялар» жана «Соната c-moll».

Сентябрь айында Шопен Николая Шопендин досу, профессор Феликс Яроцкий менен Берлинге барган. Ал жерде бир нече операларды, Варшавада көргөн Эркин аткычты гана эмес, Гаспаре Спонтини, Питер фон Винтердин, Жорж Онсло жана Доменико Симаросанын чыгармаларын көргөн.

Ал ошондой эле Гендельдин Saecilien-Ode ырын угуп, заманбап музыка боюнча билимин кеңейтти. Кайтып келе жаткан жолдо Познань шаарында Шопен Скарбектердин тууганы архиепископ Теофил 1829-

жылы май айында Варшавада Шопен эки скрипачынын – Карол Липинскийдин жана Польшанын борборунда он концерт берген легендарлуу Никколо Паганининин ырларын угат. Анын техникасы Шопенди кубандырды. Окуусунун акыркы жылында ал фортепиано жана оркестр үчүн эки чыгарма («Рондо à ла краковиак» жана «Польша темасындагы фантазия») жазган жана күбөлөндүрүлгөн композитор болгондон кийин тааныштары менен Венага барууну чечкен. Жолдо алар Краковго токтошуп, шаарды жана анын айланасын карап чыгышты. Майус коллегиясында жайгашкан Ягеллон китепканасынын кол жазмалар бөлүмүнүн меймандар китебинде Шопендин жазуусу сакталган. Фридерик байыркы имараттарга суктанды, Величка, Ойцовский паркына жана Пескова аскасына барды.

Ошол эле маалда Николас Шопендин билим берүү министрине уулуна чет өлкөдө окууга стипендия берүү өтүнүчү Ички иштер министрине тыгылып калган – натыйжада стипендия четке кагылган. Фридерик Шопен Венага кыска убакытка гана бара алган.

Варшавалык Шопенди жакшы билген Вильгельм Вюрфел жетектеген концертте ал өзүнүн «Вариациялар» операсын ойногон.

Моцарттын «Дон Джованни» операсынан «*Là ci darem la mano*», Бойдиеунун «Ак айым» операсынан темага импровизацияланган жана «Ож чмиелу, чмиелу» деген пентатоникалык той обону. Вариациялар ушунчалык шыктануу менен кабыл алынгандыктан, Шопен, өз сөзү менен айтканда, оркестрди уккан эмес, анын импровизациялары бардыгын таң калтырган. Хаслингер чоң суктануу жана кызыгуу менен «Вариацияларды» басып чыгарган. Экинчи акысыз концертинде Шопен өзүнүн «Рондо а ла краковиак» жана «Вариацияларды» ойногон. Ал анын талантын жогору баалаган көптөгөн музыканттарды жана сынчыларды жолуктурган (атап айтканда, Карл Черный менен Леопольдина Благетка), анын окуган досу Томаш Нидецкий менен жолугуп, бир нече жаңы операларды – Мегул жана Мейербеерди көргөн.

Жолдо кайтып келе жатканда Шопен Прага, Цеплице, Дрезден шаарларында болду. Сиеплицеде ал Принц жана Принцесса Клэри менен ойноп, Россия тарабынан Египетте Моисей операсынын темасында импровизацияланган. Дрезденде мен Гётенин Фаустун көрдүм. Шопен Вроцлав жана Калиш аркылуу Варшавага кайтып келген.

Венадагы ийгилигинен шыктанган Шопен өзүнүн биринчи «Фортепианолук концерти f-moll», андан кийин биринчи этюддарын, 1830-жылы – ноктюрнадарын жазууга шашкан. Ал Йозеф Кесслер менен камералык кечелерге катышып, ал жерде Спохр, Хуммель, Бетховендин камералык чыгармаларын уккан (Трио op. 97 «Archduke»). Күзүндө Шопен Антонинге бир жумага барып, князь Радзивилл менен музыка ойнойт,

виолончель жана фортепиано үчүн «Полонеза» жазган, ханзааданын кыздары – Ванда жана Элиза үчүн ойногон. Декабрь айында композитор концертке катышып, Йозеф Дрехслердин режиссёру Жозеф Дамс тарткан «Миллионер дыйкан» аттуу модалуу музыкалык комедиясынын темаларына импровизация жасаган.

Шопен «Концерт f-moll» спектаклин биринчи жолу үйдө Курпинский жана достору менен аткарды, андан кийин 17-мартта улуттук театрда поляк темасындагы фантазия менен бирге ойноду. Оркестрди Курпинский башкарган. Экинчи концерт 22-мартта болгон, бирок ага «Рондо а ля краковиак» кирген. Сынпикирлер абдан шыктануу болду: - Тагдыр немецтерге Моцартты бергендей эле, поляктарга Шопенди берди.

Бирок, кээ бир үн чечимдеринин ашкере тайманбастыгы үчүн композитор жемелешти. Шопен кыжырданган, бирок сынга чыдап, экинчи концертти электрондук молло жазууга киришкен. Бул учурда Фридерик ырчы Генриетта Сонтагтын аткаруучулук чеберчилигине жана сүйкүмдүүлүгүнө таң калган, бирок ал жаш ырчы Констанс Гладковскаяга карата назик сезимдерге ээ болгон. Шопен Стефан Витвицкинин «Кыш ырлары» жыйнагындагы «Тилек», «Жөө жүрүү», «Сүйкүм» аттуу көптөгөн ырларын музыкага койгон. Ал ырларды жазып, Элснердин кызы Эмилиянын альбомуна киргизген. Июль айында Шопен Потужинге, анын эң жакын досу Тит Войцеховскийге барып, каникулдун экинчи бөлүгүн Желязов-Волада өткөргөн. Ал туулуп-өскөн жерине акыркы жолу барды. Дагы бир, эреже катары, студенттер үчүн жаңы ысым, Россиядагы Шопендин биринчи аткаруучуларынын арасында сөз кылууга татыктуу инсан - Антон Герке. Шопендин чыгармаларын аткарууда замандаштары баарынан мурда «оюндун сезгичтигин», тактоону жана ырайымдуулукту жогору баалашкан. Кең кырдуу кызыкчылыктардын адамы А.Геркенин сиңирген эмгеги фортепиано репертуарына «жаңы музыканы» киргизгендиги, жаңы авторлордун – бир гана Шопен эмес, Мендельсон, Вебер, Шуман, Лист ж.б.

«Шопендин чыгармаларынын Россияда жайылышына 19-кылымдын биринчи жарымында атактуу болгон, бүгүнкү күндө ысымдары дээрлик унутулуп калган көптөгөн башка музыканттар да көмөктөшкөн.

Поляк композиторунун музыкасын суктангандар орус коомчулугунда Шопендин искусствосун жайылтууда өз салымдарын кошкон публицисттер жана музыка сынчылары болгон» [5].

Бирок, Орусиядагы Шопендин чыныгы тарыхы Антон Рубинштейнден башталат. Анын алдында поляк композиторунун музыкасында орус ышкыбоздору менен угуучуларын меланхолия, сезимталдуулук, поэтикалык тумандуулук, сезимталдык, кыялкеттик, назиктик өзүнө тартып турган. Рубинштейн би-

ринчи жолу такыр башка өзгөчөлүктөргө басым жасаган: «Трагизм, романтика, лиризм, баатырдык, драмалык, фантастикалык, чын ыкластуу, ак көңүлдүк, кыялчечтик, жаркын, улуу, жөнөкөйлүк – жалпысынан анын чыгармаларында мүмкүн болгон бардык туюнтмалар кездешет».

Анын кайталангыс интерпретацияларында обондордун интонациясы өзгөчө маанилүү роль ойногон. Анын фразеологизми өзгөчө, кайталангыс болгон. Замандаштары Рубинштейндин Шопендин поэтикасынын эң жашыруун сырларына, ар бир аткарылган обондоруна терең кирип, алар билдирген сезимдердин ар түрдүүлүгүн бере алганын белгилешкен.

Николай Рубинштейн дагы Ф.Шопендин чыгармаларынын көрүнүктүү пропагандисти жана котормочусу болгон, анын пианисттик искусствосу орус маданиятынын жогорку талаптарына жана салттарына жооп берген. Аспапта ырдоо, жумшак тийүү, ырайымдуулук, интонациялык экспрессивдүүлүктүн байлыгы, Рубинштейндин оюнуна мүнөздүү, аны Шопендин чыгармачылыгы менен байланыштырган.

Ал эми ошол доордун дагы бир аты - Анна Есипова. Польшалык пианист, XIX кылымдын экинчи жарымындагы эң ири фортепиано мугалимдеринин бири Теодор Лешетицкийдин окуучусу Санкт-Петербург консерваториясында жыйырма жыл сабак бер-

ген. Анын мугалимдик бедели Батыш Европада да жогору болгон. Есипованын консерваториянын ошол кездеги профессордук-окутуучулар курамындагы жетекчилик кызматын Европа өлкөлөрүндө жана АКШ-да гастролдо болгон атактуу пианисттин чоң авторитетин негиздеген. Сынчылар Шопендин чыгармаларын аткарууну анын кесибин деп эсептешкен. Шопендин аткаруусу үчүн ушунчалык зарыл болгон жана ошол эле учурда орус аткаруучулук мектебинин өкүлдөрүнө мүнөздүү болгон фортепиано үнү белгилүү бир сапаттагы – мукам, кооз, жылуу, өзгөчөлөнгөн оюн.

Аспапка тийүү жумшак, асыл, назик нюанстар жана жарык, берметтей өтүү техникасы менен да айырмаланып турат. А бирок - эркин ритм менен айкалышкан аткаруунун асылдыгы жана жөнөкөйлүгү да өз маанисине ээ болуусу шарт.

Адабияттар:

1. Бэлза Игорь Фёдорович. Фридерик Шопен. - М.: Наука, 1999. - С. 55.
2. Ивашкевич Ярослав. Шопен. - М., 1963. - С. 46.
3. Лист Ференц. Шопен. - М., 1956. - С. 77.
4. Мазель Лев Абрамович. Исследования Шопена. - М., 2014. - С. 68.
5. Мильштейн Яков Исаакович. Очерки о Шопене. - М., 2022. - С. 66.